

C.G. Jung

OPERE COMPLETE

14 / 3

MYSTERIUM CONIUNCTIONIS

CERCETĂRI ASUPRA SEPARĂRII ȘI UNIRII
CONTRASTELOR SUFLETEȘTI ÎN ALCHIMIE

VOLUM SUPLIMENTAR
„AURORA CONSURGENS“
*Un document atribuit lui Toma d'Aquino
despre problematica alchimică a contrariilor*
DE DR. M-L. VON FRANZ

Traducere din limba germană de
Dana Verescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

JUNG, CARL GUSTAV

Opere complete / C. G. Jung ; trad. din lb. germană de Dana Verescu ; cuv. înainte de Vasile Dem. Zamfirescu. - București : Editura Trei, 2003 - vol.

ISBN (10) 973-8291-61-5

Vol. 14. Partea 3 : Mysterium Coniunctionis : Cercetări asupra separării și unirii contrastelor sufletești în alchimie / trad. Dana Verescu. – 2006 - Bibliogr. -

ISBN(10) 973-707-095-X ; ISBN (13) 978-973-707-095-1

I. Verescu, Dana (trad.)

159.964.2

159.9

Această ediție este bazată pe volumul 14/III (*Mysterium Coniunctionis: Untersuchungen über die Trennung und Zusammensetzung der seelischen Gegensätze in der Alchemie*), din C.G. Jung, *Gesammelte Werke*, Walter-Verlag, Solothurn și Düsseldorf, 1995, în colaborare cu Marie Louise von Franz. Pentru textul lui Jung la această ediție:

Copyright © Patmos Verlag GmbH & Co. KG, Walter-Verlag,
Düsseldorf / Germany, 1995

© Editura Trei, 2006 — pentru prezenta ediție în limba română

O.P. 17, C.P. 0490, București
Tel.: +4 01 300 60 90
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN (10) 973-707-095-X
ISBN (13) 978-973-707-095-1

CUPRINS

Cuvânt înainte.....	7
I Ordonarea textului	8
1. Introducere.....	8
2. Transmiterea	10
3. Sursele.....	11
4. Problema datării	29
5. Manuscisele.....	32
6. Alcătuirea textului.....	35
II Aurora Consurgens	37
Explicarea semnelor	38
Textul (latină și română).....	39
I. Începutul tratatului sfântului Toma din Aquino. „Zorii zilei“ (Aurora), aşa cum se numeşte cartea în artă, un fel de „oră aurie“ (Aurea hora)	41
II. Ce este înțelepciunea	49
III. Despre cei care nu cunosc și neagă această știință.....	51
IV. Despre numele și titlul acestei cărți	55
V. Despre impulsionarea ignoranților.....	57
VI. Prima parabolă despre pământul negru, în care cele şapte planete și-au prins rădăcinile	59
VII. A doua parabolă despre potop și moartea pe care a adus-o și a alungat-o femeia.....	67

Respect pVIII.	A treia parabolă despre poarta de bronz și zăvorul de fier al captivității babiloniene	71
IX.	A patra parabolă despre credința filosofică, ce se bazează pe numărul trei	77
X.	A cincea parabolă despre casa comorilor pe care înțelepciunea și-a construit-o pe stâncă.....	95
XI.	A șasea parabolă despre cer și lume și ordonarea elementelor.....	113
XII.	A șaptea parabolă despre discuția celui care iubește cu iubita sa.....	125
III	Comentariu	140
	Generalități.....	140
	Comentariu la Capitolul I	141
	Comentariu la Capitolul II.....	191
	Comentariu la Capitolul III	197
	Comentariu la Capitolul IV	200
	Comentariu la Capitolul V.....	206
	Comentariu la prima parabolă (Capitolul VI).....	215
	Comentariu la a doua parabolă (Capitolul 7).....	247
	Comentariu la a treia parabolă (Capitolul VIII).....	266
	Comentariu la a patra parabolă (Capitolul IX)	285
	Comentariu la a cincea parabolă (Capitolul X)	328
	Comentariu la a șasea parabolă (Capitolul XI).....	355
	Comentariu la a șaptea parabolă (Capitolul XII)	381
IV	Este Toma d'Aquino autorul Aurorei Consurgens?.....	433
	Completări la aparat.....	465

CUVÂNT ÎNAINTE

Profesorul C.G. JUNG a descoperit tratatul alchimic *Aurora consurgens* și l-a adus din nou la lumină. Am primit de la el însărcinarea de a mă ocupa de ediția prezentă și mi-a pus la dispoziție în acest sens fotocopierele manuscriselor și în plus tot materialul său cuprinsător, aproape inaccesibil în biblioteci, despre alchimie. Pentru aceste lucruri și pentru ajutorul și stimularea în muncă doresc să-mi exprim în acest loc mulțumirile cele mai cordiale. În ceea ce privește ipoteza că textul ar reda ultimele cuvinte ale Sfântului TOMA D'AQUINO, trebuie să subliniez că m-am ocupat în primul rând de ordonarea alchimică și psihologică a textului și sunt conștient că într-o asemenea întreprindere de hagiografie îmi lipsesc cunoștințele mai temeinice — dar din păcate textul însuși constrâng la acest procedeu transversal, datorită facultăților separate. De aceea nici în capitolul meu de încheiere nu este vorba de nimic altceva decât de expunerea unei *ipoteze* pe care o prezint cu speranța că alte rezultate ale cercetărilor vor ajuta la clarificarea problemei.

Mi s-a părut mai important însă că acest text semnificativ în sine, indiferent cui i-ar aparține, a devenit accesibil și cunoscut.

În acest loc aş vrea să-i mulțumesc din inimă domnișoarei dr. MELANIE STAERK, pentru ajutorul oferit la realizarea indicelui.

Martie 1957
Dr. M. -L. von Franz

CAPITOLUL 1 ORDONAREA TEXTULUI

1. INTRODUCERE

1 Așa cum a arătat C.G. JUNG în *Psihologie și alchimie* (*Psychologie und Alchemie*)¹, texte latinești timpurii ale Occidentului, ca și operele timpurii greci și arabe, au fost scrise dintr-o atitudine în care alchimistul, căutând secretul divin al materiei, și-a proiectat propriul inconștient în esența, necunoscută lui, a substanței.² De aceea aceste texte timpurii au devenit astăzi pentru noi cele mai prețioase documente pentru formarea simbolului în general și mai ales pentru procesul de individuație³, în timp ce conținutul lor chimic mai are o semnificație doar din punct de vedere istoric. Chiar printre aceste texte timpurii care au fost scrise înainte de scindarea alchimiei în chimie, pe de o parte, și hermetică, pe de altă parte, există unele în care în prim-plan se află mai degrabă τὰ φυσικὰ, și altele, în care se află mai mult τὰ μυστικὰ⁴, respectiv texte care sunt mai degrabă importante „chimic“ și altele, mai degrabă „psihologic“. Printre acele texte care sunt semnificative aproape exclusiv din punct de vedere psihologic se numără tratatul nostru, *Aurora consurgens*, care reprezintă un unicat chiar și în cadrul literaturii alchimice contemporane, din punct de vedere al conținutului și al stilului.

¹ RASCHER, 1944.

² Cf. *idem*, pp. 337 și urm. și 349 și urm.

³ Cf. *idem*, p. 349 și urm.

⁴ Cf. *idem*, p. 334.

Ordonarea textului

nutului și al stilului. JUNG a descoperit primul semnificația acestui tratat și l-a prezentat pe scurt în *Psihologie și alchimie*.⁵ În timp ce alte texte citau până acum doar pe-allocuri pasaje convenționale ale Sfintei Scripturi, acest tratat este compus aproape în întregime din citate din Biblie, la al căror sens „alchimic“ se face aluzie prin citate alchimice clasice întrețesute, astfel încât trebuie să presupunem că autorul, prin „alchimia sa“, orice ar fi înțeles el prin acest termen, a încercat să descrie sau să prezinte o *trăire religioasă* sau — în formulare psihologică — o *experiență nemijlocită a inconștientului*. Faptul că scrierea ar fi „blasfemiatoare“ este o judecată a secolelor „iluministe“ ulterioare⁶ — însă mie mi se pare neîndoioinic că autorul a vrut să exprime cu seriozitate și foarte pătruns un „mysterium ineffabile“.

Nu este o întâmplare că sunt menționate foarte frecvent acele scrieri și pasaje ale Vechiului Testament în care misterioasa figură feminină a Sapientiei Dei joacă un rol central și că această figură gnostică este identificată cu Maria și cu „sufletul din substanță“, trecând astfel în centrul atenției. *Anima* ca mijlocitoare a trăirii inconștientului trece ca prim conținut peste prag și mijločește acele imagini ale inconștientului care compensează reprezentările bisericești-creștine dominante în conștiință.⁷ Din perspectiva acelei „Declaratio sollemnis“ de astăzi nu putem să nu vedem această glorificare a unei figuri divine feminine și ca o presimțire profetică a unei dezvoltări viitoare. În spatele acestei figuri feminine din *Aurora* se deschide însă acea prăpastie a *nigredo*, respectiv a umbrei și a omului htonian, a cărei integrare neliniștește etica deja de multă vreme. Firește că problema întunericului, așa cum vor arăta textul și comentariul, a fost atinsă în *Aurora*, dar nu și rezolvată.

Textul îl numește pe TOMA D'AQUINO drept autor al scrierii — o atribuire atât de surprinzătoare și la început aparent îndepărtată⁸, încât până acum nu a fost luată în serios niciodată. Acest lucru

⁵ Cf. *idem*, pp. 510–516.

⁶ Cf. *idem*, p. 510.

⁷ Cf. *idem*, Introducere.

⁸ Cf. *idem*, p. 511.

Respoate fi pus și pe seama circumstanței că până acum nu s-a întreărit semnificația scrierii. Argumentele pro și contra ale atribuirii nu vor fi subliniate aici, ci abia după comentarea și ordonarea istorică a textului. Oricine ar fi fost acel autor, el a fost un om căruia i s-a revelat un conținut copleșitor al inconștientului, pe care nu l-a descris în stilul bisericesc obișnuit, ci numai cu ajutorul lumii simbolice alchimice. Scrierea a rămas învăluită de un aer de stranietațe și „singurătate“, care pe vremuri probabil că l-a atins și l-a izolat chiar și pe autor.

2. TRANSMITEREA

⁴ O nouă publicare a tratatului intitulat *Aurora Consurgens* sau *De Alchimia* sau *Liber Trinitatis* se justifică chiar și numai prin faptul că această scriere semnificativă nu este aproape deloc cunoscută, pentru că până acum a fost accesibilă numai într-o singură ediție rară din colecția lui JOHANNES RHENANUS, „Harmoniae imperscrutabilis Chymico-Philosophicae sive Philosophorum Antiquorum Consentientium Decades duae“, Frankfurt 1625 (apud C. Eifridum) și în câteva manuscrise disparate.

⁵ Păstrată mai bine pentru posteritate a rămas numai aşa-zisa a doua parte a *Aurorei*, care a cunoscut o mai mare răspândire prin lucrarea colectivă „Artis Auriferae, quam Chemiam vocant, Volumina duo“, Basel, 1593 și 1610, și în alte ediții. Această a doua parte este totuși un comentariu scris de un alt autor la partea întâi. Pe lângă stilul cu totul diferit, acest lucru este dovedit și de repetarea citatelor din prima parte¹, de numirea lui ALBERTUS MAGNUS căruia nu-i este niciodată menționat numele în prima parte² și de cuvintele introductive tipice pentru un comentariu: „In praelibatis os-

¹ De pildă sentința: „Irrisio scientiae est causa ignorantiae“. și un citat din AVICENNA (cf. *Artis. Aurif.* I, Basel, 1610, p. 147), de ALPHIDIIUS (*idem*, p. 140).

² *Idem*, p. 153.

Ordonarea textului

tensus est³...“. Iar în *Rosarium philosophorum* este citată doar prima parte.⁴ Spre deosebire de stilul complet original, specific mărturisirilor, poetică-retoric al primei părți, a doua parte are un caracter prozaic și didactic, care urmează stilul obișnuit contemporan al tratatelor alchimice. Faptul că în această a doua parte apare o „Mater Alchemia“ personificată, că GEBER este citat frecvent și că diferențele considerații medicale sunt mai puternic evidențiate mi-a părut a indica eventual că perioada compunerii textului se află în secolul al XIV-lea sau al XV-lea. Acest comentariu care pare să fi fost adăugat deja în manuscrisele secolului al XV-lea primei părți, a fost publicat separat de editorul lui *Artis Auriferae* etc., CONRAD WALDKIRCH, pentru că prima parte, aşa cum spune el⁵, ar reprezenta o profanare a misterelor creștine prin folosirea lor în alchimie. Într-un mod asemănător, textul a stârnit poate obiecții de timpuriu și de aceea a fost dat la o parte⁶, deși el reprezintă fără îndoială un document important al alchimiei medievale.

3. SURSELE

Cele mai multe citate alchimice din *Aurora*, pe care autorul le prezintă aproape mereu cu menționarea numelor, au putut fi identificate. Nu am putut găsi numai o frază foarte generală, atribuită unui „ALPHONSUS“, și o sursă, care este prezentată ca „Liber quintae essentiae“, precum și unele citate din MORIENUS și CALID. În cazul surselor detectabile este vorba de *opere latinești timpurii*, și anume în mare parte de traduceri latine ale unor tratate arabe. Printre acestea se numără în primul rând lucrarea *Lumen luminum*, care mai târziu a apărut și sub titlul lui ARISTOTEL *De perfecto Ma-*

³ În prealabil s-a arătat...

⁴ *Rosarium Philosophorum*, *Artis Aurif.*, 1610 II. J. RUSKA datează *Rosarium*-ul mai întâi în secolul al XIV-lea, mai târziu în secolul al XV-lea.

⁵ *Idem*, p. 118.

⁶ El este citat totuși uneori, fără referință sursei, în lucrări mai târzii.

gisterio sau care i-a fost atribuită arabului RAZI¹. Ca lucrare a lui ARISTOTEL această scriere este deja menționată la THOMAS VON CHANTIMPRE, iar cel din urmă este amintit la VINCENT DE BEAUV AIS², astfel încât ea era deja răspândită înainte de mijlocul secolului al XIII-lea în formă latină.³ În Aurora sunt citate din ea numai câteva sentințe mai generale.⁴ Mai departe, probabil că nici puținele citate din *Tabula Smaragdina* nu provin din original, ci din acest „Lumen luminum”, căci sentințele sunt prezentate cu exact aceleași cuvinte introductive.⁵ Astfel, întreaga problemă a transmiterii și a

¹ Un „De perfecto Magisterio“ este tipărit în vol. III din *Theatrum Chemicum* din 1659, p. 128, și de asemenea în J.J. Mangeti *Bibliotheca Chemica Curiosa*, vol. I, p. 630 și urm. Acolo autorul indică al său „Lumen luminum“ (!), astfel încât nu este vorba nicidcum de o identitate reală, mai degrabă autorul lui „De perfecto Magisterio“ pare să fi preluat anumite părți din „Lumen luminum“. Și în *Consilium Coniugii*, Mangeti *Bibliotheca Chemica Curiosa* II, p. 235, este citată aceeași frază ca și fraza finală a capitolului din Aurora, cu aceleași cuvinte. Cf. nota la text. — Cf. mai departe M. BERTHELOT, *La Chimie du Moyen-Age*, vol. I, pp. 145, 269, 234, 312, și vol. II, pp. 311 și urm. și 273. E. v. LIPPMANN, *Entstehung und Ausbreitung der Alchemie*, Berlin 1919, 1923 și 1954 (3 volume), vol. I, p. 489. — M. STEINSCHNEIDER, *Die europäischen Übersetzungen aus dem Arabischen bis Mitte des 17. Jahrh.* Sitzungsberichte der k. und k. Akademie der Wissenschaften, Phil.-hist. Classe, vol. 149, Viena, 1904. Cf. mai departe J. RUSKA, *Tabula Smaragdina*, loc. cit., p. 192, nota 5, el se îndoiește desigur fără dreptate că această scriere se bazează pe un original arab: „Aceaștă carte deseori numită se pare că este tradusă de GERHARD DIN CREMONA. Și F. WUESTENFELD bănuiește (*Abh. der Göttinger Gesellsch. d. Wissensch.*, 1877, vol. XXII, p. 75) că la bază nu se află un original arab...“ Însă lucrurile nu sunt chiar atât de simple, există totuși surse arabe. Cf. L. THORNDYKE, *History of Magic and Experimental Science*, New York, 1929, vol. II, p. 252 și urm.

² Cf. CHRISTOPH FERKEL, „Thomas von Chantimpre über die Metalle“, în *Studien zur Geschichte der Chemie*, E.O. v. LIPPMANN, ed. J. RUSKA, Berlin, 1927, p. 76.

³ Cf. LYNN THORNDIKE, loc. cit. vol. II, p. 458 și urm. După F. PELSTER, *Krit. Studien zum Leben und zu den Schriften Alberts des Großen*, Freiburg i. Br. 1920, pp. 98 și urm. „Speculum“ a luat naștere în 1241–1264 și a fost extins continuu. Prima ediție a fost terminată în 1241. VINCENT V. BEAUV AIS a murit în 1264. *Speculum naturale* a fost redactat înainte de 1241 (*idem* p. 99).

⁴ *Theatr. Chem.*, 1659, vol. III, p. 79.

⁵ Astfel, cuvintele „et hoc innuit Hermes in suo secreto“. Cf. *Theatr. Chem.*, 1659, vol. III, p. 80.

Ordonarea textului

datării lucrării *Tabula Smaragdina* nu este importantă pentru scopurile noastre.⁶ Chiar și fraza finală din Capitolul III prezentată de Aurora ca afirmație a lui MORIENUS provine probabil din acest text și nu direct dintr-un tratat al lui MORIENUS.⁷

De asemenea, la începutul secolului al XII-lea o autoritate recunoscută și răspândită⁸ era *Turba philosophorum*⁹, care este menționată de câteva ori în Aurora. Pentru istoria acestui tratat interesant indic lucrarea lui J. RUSKA. Dintre diferitele citate din ARISTOTEL unul provine dintr-o scriere autentică, *De anima* II, lectio 8. Deja înainte de 1215 există o traducere parțială greco-latiană a acesteia, care este folosită în lucrările lui ALFRED VON SARESHELS.¹⁰ O traducere arabo-latiană a fost realizată (după 1217) de MICHAEL SCOTUS.¹¹ Citatul din Aurora formulează pasajul ca traducerile mai vechi — ba chiar sprijinindu-se pe versiunea folosită înainte de WILHELM VON MOERBEKE¹² —, adică aşa cum a o avea de pildă

⁶ Cf. J. RUSKA, *Tabula Smaragdina*, Heidelberg, 1926, p. 186 și urm.

⁷ Cf. nota la text, sfârșitul Cap. 3.

⁸ Cf. E. v. LIPPMANN, *Alchemie*, vol. I, p. 484.

⁹ Cf. J. RUSKA, *Turba philosophorum*, Berlin, 1931, mai ales pp. 13 și 46.

¹⁰ Cf. CHARLES H. HASKINS, *List of Textbooks from the close of the Twelfth Century*, Harvard Studies in Class. Phil., vol. XX, 1909, p. 86.

¹¹ Cf. A.H. QUERFELD, *Michael Scotus und seine Schrift De secretis naturae*, dis. Leipzig., 1919, p. 7. Cf. GEORGE SARTON, *Introduction to the History of Science*, Washington, 1950, vol. II, pp. 561 și 579 și urm. și bibliografia indicată acolo. Cf. mai departe CH.H. HASKINS, *The Sicilian Translators of the 12. Cent. etc.*, Harvard Studies in Class. Phil., vol. XXI, 1910, mai ales p. 85.

¹² „Vetus translatio“ din Bibl. Mazarinea 3462, Paris, secolul al XIII-lea, fol. 21 și urm. formulează: „Ignis autem augmentum in infinitum est, quousque est combustibile, natura autem constantium omnium terminus est ratio magnitudinis et augmenti. Haec autem animae sunt et non ignis et rationis magis quam materiae sunt.“ Noua traducere a lui WILHELM VON MOERBEKE spune aici (Paris, Bibl. Nat. 6296, secolul al XIII-lea, fol. 247): „Ignis vero augmentum in infinitum est quousque fuit combustibile. Natura autem constantium omnium terminus ratio est et ratio et magnitudinis et augmenti. Haec autem animae sunt, non ignis et id rationis magis quam materiae.„ Cf. pentru versiuni *Corpus Philosophorum Medii Aevi*, Aristoteles Latinus Codd. de GEORGII LACOMBE Pars. I, Roma, 1939 p. 50 și urm. Traduceri și mai noi înlocuiesc cuvântul „augmentii“ cu „actionis“ sau „accretionis“ (SOPHIANUS).

încă TOMA D'AQUINO¹³, care, în comentariul său la *De anima*, a folosit, ca și ALBERTUS MAGNUS, o traducere mai veche.¹⁴ Acest fapt pledează hotărâtor pentru o datare timpurie a *Aurorei*, căci aceste traduceri mai vechi au ieșit curând complet din uz după 1280.¹⁵

⁸ Fraza finală din Capitolul XI provine din *Secreta Secretorum*¹⁶ a lui pseudo-ARISTOTEL, o traducere latinească timpurie a tratatului arab cu același nume (*Sirr-al-asrâr*). Partea medicală a acestei scrieri a fost tradusă deja de JOHANNES HISPALENSIS în prima ju-

¹³ Cf. de pildă TOMA D'AQUINO, *De anima*, lib. II lect. 8, S. Thomae A. Opera, Paris, 1660, vol. III, p. 60: „Illud igitur quod est causa determinationis magnitudinis et augmenti est principalis causa augmenti. Hoc autem non est ignis. Manifestum est enim quod ignis augmentum non est usque ad determinatam quantitatatem sed in infinitum extenditur si in infinitum materia combustibilis inveniatur. Manifestum est igitur quod ignis non est principale agens in augmento et alimento sed magis anima. Et hoc rationabiliter accidit quia determinatio quantitatis in rebus naturalibus est ex forma quae est principium speciei, magis quam ex materia. *Anima autem cooperatur ad elementa quae sunt in corpore vivente sicut forma ad materiam. Magis igitur terminus et ratio magnitudinis et augmenti est ab anima quam ab igne.*“

¹⁴ Cf. F. PELSTER S. J., *Kritische Studien zum Leben und zu den Schriften Alberts des Großen*, Freiburg i. Br., 1920, pp. 150, 87 și 133 și urm., și G. SARTON loc. cit., II, p. 829 și urm.

¹⁵ Pelster, loc. cit., p. 106.

¹⁶ Folosesc ediția din 1528 fără informația locului de tipărire (probabil Lugduni), *De proprietatibus originalium et lapidum*. Cf. și L. THORNDIKE, *History etc.*, vol. II, p. 267, și R. FOERSTER, *De Aristotelis quae feruntur secreta secretorum Commentatio*, Kiliae, 1888; pentru manuscrisele și edițiile scrierilor pseudo-aristotelice cf. CLEMENS BAEUMKER, *Der Platonismus im Mittelalter*, München, 1916, p. 42; „Centralblatt für Bibliothekswesen“, VI, 1889, pp. 1–22 și 57–76, și M. STEINSCHNEIDER, *Die hebr. Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher*, Berlin 1893, pp. 245 și urm. și 248–250, și idem: *Die europ. Übersetzung*, loc. cit., Viena, vol. 151 și 149, pp. 41–42 și: *Die pseudoepigraph. Lit. des Mittelalters*, pp. 83–84. J. RUSKA, *Tabula Smaragdina*, loc. cit., p. 186, și F. WUESTENFELD, *Die Übersetzung arab. Werke ins Lateinische seit dem 11. Jahrh.*, 1877, p. 81. Cf. mai departe M. GRABMANN, „Forschungen über die lateinischen Aristotelübersetzungen des 13. Jahrh.“ in: *Beiträge zur Geschichte der Philos. des Mittelalters*, 1916, vol. 17, caietul 5–6, pp. 246 și urm., 143–144, 175–176, 186–187. Cf. mai departe UEBERWEG-BAUMGARTNER, *Grundriß der Geschichte der Philosophie der patristischen und scholastischen Zeit*, ediția a 10-a, p. 369: scrierea s-a numit și „Theologie des Aristoteles“ sau „De secretori Ae-

Ordonarea textului

mătate a secolului al XII-lea.¹⁷ Apoi a urmat, la sfârșitul secolului al XII-lea sau la începutul secolului al XIII-lea, o traducere a unui PHILIPP (din Tripoli sau Salerno)¹⁸, a cărui identitate precisă încă este controversată. În orice caz însă, datarea versiunii latinești se află undeva între 1150 și 1220. ROGER BACON a editat un comentariu propriu la această scriere, pe care o consideră autentică.¹⁹ ALBERTUS MAGNUS citează lucrarea, de asemenea, ca pe o lucrare a lui ARISTOTEL.

Un alt citat din ARISTOTEL: „Cu această piatră nu este bine de luptat“ nu l-am putut regăsi textual, eventual este vorba de o redare liberă a frazei din *Secreta* despre piatra Alchahat: „Și un om nu se poate lupta cu unul care o are pe aceasta în mâna.“ Textul din *Secreta* prezintă variații mari în manuscrise și în edițiile tipărite. Sentința atribuită tot lui ARISTOTEL că „pământul glorificat se numește Coagulum“ provine probabil din scrierea lui SENIOR (v. mai jos) și apare acolo ca un citat din MARIA EVREICA²⁰. Este o sentință îndrăgită și răspândită deja în literatura arabă. Așa cum dovedește fraza finală din *Aurora* atribuită lui CALID, nu se poate pune prea mult bază pe numele autorului, respectiv manuscrisele circulau în acel timp deseori sub diferite nume.

Citatul din HERMES despre „semănarea aurului în pământul alb (= pământul argintiu)“ este, de asemenea, o astfel de frază răspândită și se regăsește și la SENIOR²¹ (= MOHAMMED IBN UMAIL AT-TAMIMI). Și la alte două citate s-a întâmplat să le găsesc sub un alt nume de autor. Acest lucru poate că depinde de erorile de transmitere sau de atribuirile adesea vagi de autori din aceste tratate latinești timpurii. N-am putut găsi direct un citat din HERMES, și

gyptiorum philosophia“. Cf. mai departe JOURDAIN, *Recherches critiques sur l'age et l'origine des traductions latines d'Aristote*, Paris, 1643, și VALENT. ROSE, *De Aristotelis librorum ordine et auctoritate*, Berlin, 1854, pp. 183–185.

¹⁷ Cf. THORNDIKE, *History*, loc. cit., II, p. 269.

¹⁸ Cf. THORNDIKE loc. cit., II, p. 270.

¹⁹ J. STEELE cit. la THORNDIKE, loc. cit., II, p. 268.

²⁰ De *Chemia*, loc. cit., pp. 34–35.

²¹ De *Chemia*, ibid.

anume fraza că *lapis* ar fi o hrană eternă, care ar putea hrăni oamenii multe mii de ani.²² Aceeași frază se găsește și în *Consilium Coniugii*²³ și în *Rosarium philosophorum*²⁴, dar în cel din urmă este preluat probabil din *Aurora*. O idee asemănătoare se găsește în *Cartea alaunului și sărurilor*²⁵, și anume că Mercurius ar ajunge pentru ca omul să aibă o viață nesfârșită de lungă.

- ¹¹ Tratatele alchimice ale lui AVICENNA (IBN SINA 980–1037) *De Mineralibus* și *De de recta ad Hasen regem Epistola* și *Declaratio Lapidis Physici Filio suo Aboali*²⁶ sunt considerate în general ca lucrări autentice ale lui IBN SINA²⁷, dar în orice caz la mijlocul secolului al XIII-lea erau cunoscute și răspândite în limba latină, ele fiind menționate în *Speculum* al lui VINCENT DE BEAUV AIS și în tratatul lui ALBERTUS MAGNUS *De mineralibus*²⁸.
- ¹² Din CALID (aparent celebrul prinț omaiad KHALID IBN YAZID, secolul al VIII-lea)²⁹, care, conform legendei, a poruncit să fie traduse în arabă tratate alchimice grecești³⁰, și care este numit deja ca sursă în lucrarea lui SENIOR (secolul al XI-lea), este prezentată în

²² Textul primului capitol, început.

²³ *Ars. Chemica*, 1566, p. 116, MANGETUS, *Bibl. Chem.* II, pp. 244–245: „prout dicit Hermes sufficiet homini per mille millia annorum et si quotidie duo millia hominum pasceres non egeres; tingit enim in infinitum.“ Cf. item *ibid.*, col. 2: Assidus: „Nisi hic vapor ascendet nihil habes ex eo quia ipse est opus et absque quo nihil.“

²⁴ MANGETUS, *Bibl. Chem.* II, p. 92 a, și *Theatr. Chem.* 1659, vol. IV, p. 866.

²⁵ Ed. J. RUSKA, Berlin, 1935, p. 92.

²⁶ *Theatr. Chem.* 1659, vol. IV, p. 875.

²⁷ Cf. E. v. LIPPmann, *Alchemie* vol. I, p. 405 și urm., și II, pp. 15 și 28 și vol. III sub „Avicenna“. și J. RUSKA, *Die Alchemie des Avicenna*, „Isis“, vol. XXI, 1934 pp. 14 și urm. și 45.

²⁸ Cf. tratatele din *Artis. Aurif.*, 1610, Pars I, p. 240 și urm., *Theatr. Chem.* 1659, vol. IV, pp. 875 și 866. Cf. și M. BERTHELOT, *Moyen-Age* I, p. 293. *Epistola ad Hasem* este menționată și de ALBERTUS MAGNUS (?) în: *De rebus metallicis Lib. III, Cap. 4* (Köln, 1569, p. 201).

²⁹ Cf. E. v. LIPPmann, *Alchemie* I, pp. 357–359, și II, p. 122. J. RUSKA. *Die arab. Alchem.* I, pp. 11–12 (Heidelberg Akten nr. 6) și *Tabula Smaragdina*, loc. cit., p. 49.

³⁰ J. RUSKA, *Arab. Alchemisten* II, a dovedit că aceasta este probabil o pură legendă.

Ordonarea textului

Aurora o scriere care este văzută de regulă ca un fals latinesc³¹, și anume *Liber trium verborum*, din care este luată fraza finală din *Aurora*.³² Un alt citat din CALID precum „încălzii răceala Unuia cu căldura Celuilalt“ nu poate fi găsit literal în majoritatea edițiilor tipărite și nici în ediția lui MANGET³³ care deviază puternic de la acestea și este o sentință cu un conținut atât de general încât putea proveni de oriunde.³⁴ Ideea prezentată mai departe în *Aurora* ca un citat al lui CALID despre îngrădirea embrionului în corpul matern prin elemente și planete este citată la MOHAMMED IBN UMAIL³⁵ și de aceea este fără îndoială de proveniență arabă. Un alt citat din CALID din *Aurora*: „Trei lucruri sunt necesare, și anume răbdare, chibzuință și utilizarea icsusită a ustensilelor“ nu se găsește în cele două tratate tipărite ale lui CALID, însă fraza este prezentată în *Secreta Alchimiae* (*Theatr. Chem.*, 1659, vol. III, p. 278), o scriere atribuită lui TOMA D'AQUINO, ca citat din AVICENNA: „Quomodo tandem fit substantia una, ut dicit Avicenna, habere oportet patientiam moram et instrumentum.“ În *Aurora* „instrumentum“ este înlocuit cu „aptitudo instrumentorum“, ceea ce amintește de o expresie din *Liber sextus naturalium*, autentic a lui AVICENNA.³⁶ Autorul lui *Secreta Alchimiae* pare să fi cunoscut *Aurora*.³⁷

RUSKA ar putea avea dreptate că scrierile tipărite ale lui CALID sunt compilații târzii; ceea ce avea la dispoziție autorul *Aurorei* erau probabil tratate separate care circulau sub diferite alte nume.

³¹ E. v. LIPPmann, *Alchemie*, vol. I, p. 357, nota 6.

³² *Artis Auriferae* etc., 1610, I, p. 228 și urm. Cf. E. v. LIPPmann, *Alchemie* II, loc. cit., pp. 148–149. Holmjard J., *Soz. Chem. Ind.* XLIV 75 (1925).

³³ Vol. II, p. 189.

³⁴ Poate că ea provine din tratatul: *Khalid Rex et Morienus Romanus*, versiunea a doua, pe care o conține D.W. SINGER Catalogue etc., loc. cit., vol. I, p. 64, nr. 67; din păcate nu am putut vedea această versiune.

³⁵ *De Chemia*, p. 88.

³⁶ Avicenne perhypatetici etc. opera. Venetis 1508, fol. 3: „ergo ipsa vis animae habet alias vires... quae omnes operantur ad hoc ut perveniat aptitudo instrumentorum ad perfectiones secundas ipsius animae...“

³⁷ În *Theatr. Chem.* 1659, vol. III, p. 279, se află fraza preluată din ultimul capitol al *Aurorei* și care pare fără sens în acest context: „Inprimis etiam diebus oportet mane surgere et videre si vinea floruit...“